

SZILASI LÁSZLÓ

Kávéházi kultúra

(RÉSZLETEK EGY KISREGÉNYBŐL)

2.

A kis Blau a Tisza kávéházban egészen rossz véleménnyel volt Mihály verseiről. Aki magától is tudta ugyan, hogy műve nem tökéletes, de úgy érezte, tökéletlenségében is többet ér bárkinél és bárminél, s hogy hozzá képest minden és mindenki, ő maga is, szükségszerűen másodvonalbeli. A szakállas kis matematikust Kún hívta meg, nem kellett volna. Blau Ármin izgága figura volt, egy krakéler zsidó, Mihály nem kedvelte.

Abban, hogy Mihály az egyetemen zsidókkal barátkozott, volt valami pikáns, lázadásszerű, hasonló a tiltott szerelemhez. De Szegeden már nem csillogtatta élveteg, perverz filozofizmusát. Nem érdekelte már a régi büszkeség, amely arra a presztízstre alapult, amit az egyetemi okos zsidó fiúk csináltak neki, kiknek imponált keresztény, úri volta, és az olvasottsága, meglepő tudása, zavarba ejtő nyitottsága. Rescht és Kúnt kedvelte, Blaut nem. Ebből tanultál, Blaunak talán ez volt a leggyakoribb mondata, mert a szerinte egyébként is lehetetlen együttérzést tanárként azonnal hatalmi pedagógiával pótolta, őt pedig utcahosszat rágalmazta, denunciálta, verseit nemzetellenességgel, destrukcióval vádolta. Mihály utálta ezt a zsidót, be kellett ismernie. Ezt a példányukat utálta. Rossz, egyszerű embernek látta, költőietlennek, aki hőésésben is előveszi az esernyőjét.

A neve volt az új alapja a büszkeségre. Az ő kinyomtatott neve eljövendő folyóiratok hangos borítékján, ahogy az majd belekiabál abba a megvető vagy értetlen csöndbe, mely most lemosolyogja. Mert ugyan mikor lesz hangos például ezé a zsidóé?

A hazaszeretet, ha túlzó is, gyöngye kárpótlás a traumáért. Azért a traumáért, hogy magyarnak születél. Hogy bárminek születél. Hogy megszületél – valaminek. Ezt mondta Kún, amikor Blau a mosdó felé távozott a karikalábain. Mosolygott Mihályra a meleg, barna szempár.

Nekünk fiatal embereket kell felnevelnünk. Tökéletessé kell őket formálnunk, mert felnőtt korukban ők lesznek ennek az országnak a vezetői, az új európai előkelők, ők lesznek a magyar elit. Nem engedhetjük meg, hogy kudarcot valljanak. De ebből így mi lesz. Nem lesz semmi. Ezt válaszolta Mihály Kúnnak, ő nem mosolygott.

Ugyan már, fiatal kollégám. Ki ne engedjük őket onnan soha, ide, ebbe a hideg sötétbe. Ha meg kudarcot vallanak? Hát, majd legfeljebb rákenjük a zsidókra! Ezt

már Horváth tette hozzá, a söröskriglik mögött zsírosan röhögve a barátaival: zakója tükrös hajtókáján cseh gyártmányú, valaha piros kelmetulipán hirdette zajosan, hogy a magyar ipar védelme és az Ausztriától való teljes gazdasági függetlenedés jogos igény.

Zsidókra? Milyen zsidókra? Ezt meg Resch kérdezte, fenyegetően, kicsit piros arccal. Magyar vagyok, magyarok vagyunk itt mi mindannyian, és ha a nagy magyar cipónak jó vastagon levágnánk a héját, hát, nem is maradna itt senki, csak mi.

Lenne meglepetés! Rikkantotta Gräf, mert újabban ő is eljárt a Tiszába.

Aztán elhallgattak, mert Blau Ármin visszatért. A nagy falon, a kávéház dupla üvegajtaja fölött óriási mappa, különös kerekességű színes folt: fenn a közepén foghíjszerű csorba, balra lenn szétterpesztett halfarok.

1.

Mihály minderre valójában nem ért rá: a Hegedűs Pál halálának egy éves évfordulójára ígért emlékbeszédét kellett csiszolgatnia. Október közepe táján még vizitelt a Korona utca 5-ben a beteg kollégánál, aki aztán november elején meghalt, s ők Borosnyayval meg Bérczivel egy hónap múlva, önzetlen segíteni akarásból felvásárolták az özvegytől a nagy bibliofil értékes könyvtárát. Mihály a Szeged és Vidékébe írt hosszú cikkében róttá le a háláját nagy elődjének, illetve inkább az előd könyveinek azért, hogy idejekorán megkülönböztethette magát az antiartistikus, utilitarista, praktikus iránytól, hogy idejekorán elkezdhetette óvatos elszakadási kísérletét minden efféle, közösségi hajlamú gyakorlatiasságtól. Hegedűs Dante-kötetéről, erről a meglepő anomáliáról nem írt. Nem is egészen értette, hogyan kerülhetett a mestermű az irányköltészet, a morálpoézis és az ismeretterjesztő versfaragás mindent elöntő remekei közé.

Borosnyay később bizonyos volt benne, hogy az Isteni színjáték lefordításának gondolata akkor merült fel Mihályban, amikor a síró özvegy lábainál meglátta a földre dobott kötetet. Ez nem volt igaz. Tanárai már Pécsen a kezébe adták Szász Károly fordításának csengés nélkül döcögő jambusait, valami gyönyörűt, átláthatatlan ködben. Megszerezte az eredetit olcsó, népszerű, kommentálatlan kiadásban, amilyenre akkoriban a pénze futotta, s egy rossz szótárral próbálta kihámozni a csodás sorok igazi értelmét, ami minden szótárat meghalad, és igazából talán nem is más, csak az utolérhetetlen terzinák jelentés nélküli, szonórus csengése. Még korábban pedig az apja öreg barátai között, a Cziglányi Béla nevű táblabírónak, akkoriban minden jobbfajta birtokos nemes megkapta ezt a címet a főispántól, de Béla bácsi valóban a törvényszéken dolgozott, s ennek a fizetéses táblabírónak, komoly jogászembernek volt egy eredeti Divina Commediája, Gustave Doré rettentő illusztrációival. Nézegette a képeket, borzasztó hatással voltak a fantáziájára. Cziglányi nagyjából el is mondta, miről szól a könyv. Talán inkább akkor kezdődött. Ám Mihály a cikkében minderről nem beszélt.

Az asszony szemének ijedt fényeire gondolt, Hegedűs sovány testének suta fekvésére, meg a kapubejárat elé borult, zavarba ejtően szimbolikus, kidőlt akácfa-törzsre. Kitétte a pontot, bevitte az írásművet a szerkesztőségbe, megszerezte a honoráriumát, a szöveg másnap rendben megjelent.

Este pedig a Lánchíd karfájának érintésével váratlanul megérkezett Léváról Szegre Gyula. Együtt látogatták meg a frissen szabadult Didével. Mentek az utcán, tudták, hogy előbb-utóbb sikerül majd neki, de barátjuk újabb hamvába holt kísérletét próbálták nem komolyan venni. Okvetlenül fel kell utaznia mindig Budapestre, hogy megfelelő díszletek között próbálhassa újra megölni magát. Csak nehogy egyszer túljátssza.

2.

Kiábrándult magából Mihály, kiábrándult Gyulából is. Beszerveztette magát vele színkritikusnak, aztán a munkájára hivatkozva óvatosan kiiratkozott az Ipar utcából, Gyula talán észre sem vette.

De szabad ideje Mihálynak akkoriban jószérivel tényleg nem maradt. Délután három és hat óra között megtartotta a latin órákat. Elment vacsorázni a Maros utca végébe. Onnan sietett vissza a színházba. És az előadás után, a Kálvária utcai szerkesztőségben, azonnal meg is írta a napi beszámolót. Az előadást követő reggelen kivétel nélkül minden írása megjelent. A névtelenek is. Akkor még nem a nevéért fizették. Egyre inkább, de sohasem teljesen.

Február-márciusban ennyi lett abban az évben az élete. Ha szerencséje volt, ebéd után, órák előtt, be tudott ülni néha a Tiszába, a tanári asztal maradékához. Pontosabban csodálkozva látta, hogy a tanárok asztala örök, a kör mindig csorbíthatatlan, csak ő már nem része a legbelsőbb asztaltársaságnak. Kicsit talán meg is sértődött ezen. Kavargatta mogorván az ebéd utáni, latin előtti, langyos tejeskávóját. Próbálta őket legalább lenézni, de valahogy nem ment. Nem találta azt a magaslatot, ahonnan megtehetné. Korábban megvolt, később meglelte újra, de akkoriban épp nem volt semmi ilyesmije.

A Tisza kávéházának tulajdonosa egyfolytában gázokat eregetett a testéből. Ennyi anyagveszteségtől egy léggömb már réges-rég visszazáratna a földre. Ő azonban tovább lebegett az asztalok fölött. Mihály sokra becsülte, talán kedvelte is, de idegesítette, hogy a testes férfi minden mozdulatából valósággal kiordít a sznob. Nemesnek kellett volna születnem. Ez itt csak egy lakosság nyilvántartási hiba. Ezt kiabálta folyton a gypjas fejből egy cérnavekony egyen-hangocska. Nem bírta ki, a kávéfőző-masina mellé oda kellett állítania, összefont vaskesztyűk a pallos kereszt alakú markolatán, egy teljes páncélos vitézt. Olcsó utángyártás a Német Birodalomból, silány másolat, e minőségében kitűnően alkalmas a felemelkedőben lévő alsóbb néposztályok vakító elkápráztatására. Ül a kávéházi márványasztalkánál a legnagyobb dologidőben a kicsi polgár, kisujját feszesen eltartja, gyönyörködik az acélvitézben, jó neki, beérkezett.

Csak annyi a baj, hogy ebben a kávéházban rumot is árulnak. Vendéget kritika itt aztán nem érhet, a visszautasítás elképzelhetetlen, akinek van pénze, és idejében kezd, kora délutánra teljesen részeg lehet. Kádár tanárnak nagy bánata volt, reggel óta rendelte a főtt tojásokat pohárban sorra, azokhoz itta a kupica rumokat. Tojpoj, tojpoj, ugratták a tanári asztaltól, mert velük együtt azért nem ülhetett, nyomta a gyomrát akkor már egy jókora szakajtónyi, barna héjú, tanyai tojás. Hirtelen felállt, dülöngélve elindult a mellékhelyiségek felé, de csak a díszpáncélig jutott. Belecsókolt lelkesen a látónyílásba, a homorú állvértet összenyalogatta. Forró homlokát a hűvös sisakharangon próbálta hűteni, szorongatta két kézzel a koronás oromdísz. Csengve, bongva borult rá az olasz vért, legyűrték a részeg embert a nehéz mellvasak, az acélszálakból összefont csatakötények, a pillangós forgók és rekeszek, a talpatlan vassaruk. De a férfi nem adta fel, birkózni kezdett Kádár a vitézzel, újra és újra fölébe kerekedett, megint alámerült, az erőlködéstől belerondított az üres testbe a rondaságaival. Az ember és a tokja. Ami egy emberből megmaradt, meg az ő hajdani, elképzelt, büszke burkolata. Csúszós hányadékban fetrengtek nyikorogva, közösen a márványpadlaton, két különböző állagú, bűdös disznó. Röhögés, rőfögés, undor, menekülés, ezt azért ne hagyja már, gazduram.

Mihály hamar egyedül marad az asztalnál. Nem nevet, részvétet alig érez, aggodalmi korlátozottak, ítélkezni meg nem szokott. Figyeli a folyamatokat, jegyzetel. Más gondolata nincs. Kádárt, részben büntetés, részben kegyelem, kiültetik a Széchenyi térre, a páncélt hátracipeli az öklendező pikoló fiú, a takarítóasszony sepreget, felmos, illatosít, még rosszabb, itt már éjjélkor sem lesz telt a ház. Kis füzetét zsebre vágja és pénzt dob az asztalra Mihály, köszön, nem nyilvánít véleményt, indul tanítani.

5.

Se kávéház, se latin óra, se színi kritika, a tanulói könyvtárban unatkozik koraeste egyedül. Nem érdeklí a környezete. Nem érdeklí a könyvek. De a környezetéből akarja kikényszeríteni a saját könyveit. Mik méltók majd azokhoz, melyekért most rajong. Példának okáért Brehm: Thierleben, a gyermekkori jó barát. Hegyi állatokat nézeget, néha beleolvas a szövegbe, így talán elmenekül. Mereng, a gyertya lassan leég az üvegbúra alatt.

A bakok kampós szarvaikkal sarlóznak le az ellenfélre. Alulmaradó vetélytársukat sokáig üldözik, a komoly sérülés ritka. A kőszáli kecske és a zerge találkozásakor veszélyesebb a helyzet, más-más módon küzdenek. A kőszáli kecske felemelkedik, és szarvával lefelé suhint, míg a zerge alulról dőf felfelé, hogy kurta, hegyes kampói a kiomló belekig szaggassák a hasat.

Magas, hegyi szirten gyűltek össze az ábrázolt állatok, növényzet sehol. Toronyszerű a sziklaképződmény, akár városban is lehetne. Városi zergék, ezen csöndesen nevet, tetszik neki a gondolat. Betelepíteni őket Szegedre. Új-Zélandra tavaly már jutott egynéhány, a császár saját kezűleg engedte őket szabadon, a Wagner-ház te-

tőzetén épp megfelelő lenne a meredély. Területet jelöl, erősebb izgalom esetén szétterpesztett elülső lábai között erős sugárban átvizel. Nem fél, úgy rohan. Szökell fölfelé, a keskenyebb utcákat egyszerűen átugorja, a gravitáció számára nem létezik. Egyetlen földön járó ellensége sem tudja sokáig követni. A levegőből támadó szirti sas pedig csak a gidákra veszélyes. A Wagner-ház zergéje. Valamelyik új építésű, újszegedi, baktói, fatornyos villácskáé. A dómé, ha majd lesz olyan. Nem fél semmitől. Hamar túlszaporodik. A gyérítés feladata a városi vadászé, számszerűt használ, éjszaka dolgozik.

DROGOSTANYA, olaj-vászon, 40×50 cm, 2014